HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

א) [לקמן קא:] עירובין יד: ודף נו: נז. עו: סוכה ח. [אהלות פי"ב מ"ו], ב) בכורים פ"א מי"א גיטין מח., ג) לקמן פא. בכורים פ"א מ"ו [גיטין מח.], ד) קדושין כו. פאה פ"ג מ"ו לקמן קנ., ה) צ"ל ס"ה, ו) צ"ל ב"ד, ז) צ"ל אחר. רש"ס, ח) רש"ל מ"ז, ט) רש"א, י) [צ"ל מביא ואינו קורא], כ) [עי' תוס' קדושין כו. ועי' תי"ט ד"ה ובבכורים וכו' סתירת תוס' ע"ש],

בית סאה בשבילן (א) כמה הוו להו תרי אלפי וה' מאה גרמידי לכל חד כמה מטי ליה תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אכתי נפישי ליה דעולא לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא לא דק מי אמרינן מי סברת בריבועא קא אמרינן בעיגולא קא אמרינן מכדי [א]כמה מרובע יותר על העיגול רביע (ב) פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא אכתי פש ליה פלגא דאמתא היינו דלא דק ולחומרא לא דק תא שמע [ב][א]הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא מאי לאו [ב]כל שהוא לא י"ו אמה תא שמע [ג][ג]קנה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא הא [ד]שלשה מביא וקורא מאי לאו כל שהוא לא הכא נמי י"ו אמה ת"ש [ד]ר"ע אומר [ה]קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים [ו]וכותבין עליו פרוזבול

ונקנין

בית סאה כמה הוו להו תרי אלפי ות"ק גרמידי. על אמה רוחב: **כמה מטי.** לכל חד מהנך אילנות תתל"ג ותילתא אכתי נפישין להו שש עשרה אמה דעולא דהוי אלף וכ"ד: **לא דק.** עולא לא דקדק כל כך הואיל וקרוב לשיעור זה קאמר ולא איכפת ליה: **אימור דאמרינן לא דק.** היכא דאזיל לחומרא הכא קא אזיל לקולא דאינו יונק כל כך וקאמר איהו דיונק ופטר ליה מביכורים: **מי סברת.** שש עשרה אמה דעולא בריבועא קאמר דליהוי שלשים ושתים על ל"ב כדקאמרינן: **בעיגולא קאמר.** שכל סביביו יונק שש עשרה והיינו בעיגולא דאילו ברבוע נמצא כנגד האלכסון יותר משש עשרה אמה: **וכמה מרובע יתר על העיגול רביע.** דל רביע מאלף וכ"ד פשו להו תשס"ח אמות ברוחב אמה אכתי לא שוי שיעורי דהשתא (ג) פשו להו שיעורי דמתני' אדעולא פלגא דאמתא ונמצא אילן יונק י"ו אמה ומחצה לכל צד דהיינו ל"ג על ל"ג דשיעורא דעולא תשס"ח ושיעורא דמתני' תתל"ג ונפיש שיעורא דמתניתין אדעולא ס"ה אמות באמה רוחב חלוק הרצועה לרוחב הרי ק"ל אמה אורך ברוחב חצי אמה הקף מהם האילן ל"ב אמה לצפון וכנגדו לדרום נמצא מהצפון לדרום ל"ג שהרי הוספת עליו חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן ובידך נשארו (ה) ס"ו ברוחב חצי אמה תן חציין למזרח וחציין למערב נמצא מוקף ברבוע. ולא דקדק הגמרא כל כך דנקט פלגא אמתא דהא עולא בעיגול קאמר ואילו בעיגול הייתי יכול להוסיף עליו שני שלישי אמה לכל צד אלא משום האי פורתא לא דק כולי האי ואית דגרסי פש ליה תרי תילתי דאמתא: **היינו דלא דק.** עולא דהוה מצי למימר שיתסרי ופלגא ולחומרא לא דק ואזיל לחומרא ולא נמסס שיעורו: **מאי לאו כל שהוא.** חוץ לעביו של אילן לכל צד: **הקונה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא כו'.** לקמן תנן בהמוכר את הספינה [פא.] המוכר שתי אילנות לחבירו ולא פירש לו קרקע לא קנה קרקע אבל קנה שלשה קנה קרקע ואף על פי שלא פירש הלכך גבי ביכורים נמי שתי אילנות מביא ואינו קורא דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתתה לי (דברים כו): **הא ג'.** דקנה קרקע מביא וקורא: **מאי לאו.** משום דקנה קרקע מעט סביבם: **לא.** משום דקנה שש עשרה אמה סביב כל אחד: **ובוידוי.** לא גרסינן ליה במתני' במסכת פאה [פ"א מ"ו] דאין וידוי אלא במעשר והוא אינו תלוי בקרקע: **פרוזבול.** תנן במסכת גיטין (דף לו.) הלל תיקן פרוזבול שראה שנמנעו העם מלהלוות מפני השביעית המשמטת ועוברים על מה שכתוב השמר לך פן יהיה דבר וגו' [דברים טו] עמד והתקין תקנה שלא תשמט שיהא מוסר שטרותיו לבית דין וכותב עליהן פרוזבול וזה גופו של פרוזבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה ותו לא משמטת ליה שביעית דלא קרינא ביה לא יגוש [שם] שאין תובע חובו אלא [ו] מב"ד והתם [גיטין לו.] מוקמינן לה בשביעית בזמן הזה דרבנן. ואמרינן התם [שם לז.] אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אבל אין לו קרקע ללוה לא כתבינן ליה דהלואה דלא שכיחא היא דמסתמא אין אדם סומך אלא על קרקע הלוה וכשאין לו לא תיקן הלל פרוזבול:

ונקנין

כמה מרובע יתר על העיגול רביע. הכי איתא בברייתא דמסכת מדות וכן בעירובין: **הכי** גרס ר"ת פש להו תרי תילתא אמתא. פי' [א] כשתקיף אילן דעולא רצועה רחבה שני שלישי אמה יהא גדול כאילן המשנה שהי' יותר ס"ה אמות ושליש ברוחב אמה שהרי אם תקיף ל"ב על ל"ב מרובעים יצטרך קכ"ח ולד' קרנות ח' שלישים הרי ק"ל ושני שלישים אורך על שני שלישים רוחב תחסר הרביע שהעיגול פחות ישאר ל"ח וכן ס"ה אמה ושליש תחתוך לג' חלקים לאורך תהיה רצועה אחת של קל"ו ברוחב שליש תחתוך לשנים ותשים זה בצד זה תהיה רצועה ארכה ל"ח על רוחב שני שלישי אמה עוד מצא ר"י בספר (ד) אחר מפורש בגמרת הספר להקיף בחוטים אילן דעולא שהוא ל"ב על ל"ב עד שיהא שני שלישי אמה סביב תחתוך החוטין ותפשטם יהיה העליון ארכו ק' שהוא מקיף ל"ג ושליש וכל שיש ברחבו טפח יש בהיקפו ג' והתחתון ל"ו שהוא מקיף ל"ב הרי (ה) התחתון פחות מן העליון מכל צד ב' אמות ותחתוך העודף מצד אחד ותמלא צד אחד [ז] האורך לצד הקצר תהיה רצועה ל"ח וכן הוא ס"ה ושליש דרך אחרת ל"ג ושליש על ל"ג ושליש מרובעים עולה אלף ומאה וי"א אמות ושליש של שליש שהיא תשיעית אמה תחסר הרביעית ישאר תתל"ג ושליש הרי אילן המשנה ל"ג ושליש על ל"ג ושליש (הג"ה. או כעין זה שליש סאה הוי י"ו וב' שלישים על חמשים חתוך באמצע ושים זה על זה יהיה עשרים וחמש על שלשים ושלש ושליש) דרך אחרת בית סאה היא מאה על כ"ה תקח השליש לאילן אחד יהיה ל"ג ושליש על כ"ה והם ל"ג ושליש על ל"ג ושליש עגולים שהרי מוסיף הרביע מלבד שהיא שליש מלגיו דהיינו ח' אמה ושליש באורך ל"ג ושליש יהיו ל"ג ושליש על ל"ג ושליש מרובעים [ח] (ולספרים דגרסינן פש להו פלגא דאמתא) ועשה אותו עגול שיחסר הרביע שהוספת ויהיה עגול ל"ג ושליש על ל"ג ושליש ולספרים דגרסי פש ליה פלגא דאמתא יש לפרש דחשיב עולא י"ו לכל צד לבד מקום האילן ומקום אילן שליש על שליש נמצא אילן דעולא ל"ב ושליש על ל"ב ושליש כשתקיף מכל צד פלגא דאמתא יהיה ל"ג ושליש על ל"ג ושליש ורבינו משולם מפרש דעולא לא חשיב מקום האילן ומקום האילן הוי אמה על אמה [ב] נמצא דהוי אילן דעולא ל"ג על ל"ג ואם היו מרובעים היה עולה אלף ופ"ט תחסר הרביע ישאר תתי"ו ושלשה רבעי אמה ול"ג [ט] (והוו) [פשו] להו ז' מאה ושתין ותמניא נמצא דאילן המשנה יתר על של עולא י"ו אמה ושליש ורביע ופלגא דאמתא קאי אבית סאה שהיא חמשים על חמשים כשתסיר פלגא דאמתא לאורך וכן לרוחב יעלה החסרון חמשים אמה חסר רביע דהיינו לג' אילנות ולאילן אחד יעלה י"ו אמה ושליש ורביע וישאר כאילן דעולא: **לחומרא** לא דק. וא"ת והא נמי קולא הוא הא דמייתי ביכורים דמפקע להו מתרומה ומעשר כדאמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פא: ושם) ויש לומר דעולא לא איירי אלא במאי דאינו מביא בתוך י"ו אבל חוץ לי"ו פעמים מביא ופעמים אינו מביא: **אילן** וקרקעו כו'. למאי דמוקי לה בי"ו אמה צריך לפרש מאי אתא לאשמועינן ונראה לרשב"א דאתא לאשמועינן ולמידק הא קנה אילן סתם אינו מביא וקורא ואם קנה ב' אפילו סתם מביא וקורא דקנה קרקע וכר"מ דאמר (לקמן פא.) הקונה ב' אילנות קנה קרקע: **הא** שלשה מביא וקורא. הוה מצי למיפרך מסיפא דקתני בהדיא במסכת ביכורים בסיפא דהך דמייתי הכא הקונה ג' אילנות תוך של חבירו מביא וקורא אלא דאורחא דגמ' בכמה מקומות שמדקדק מרישא מה שיכול [ג] [ועי' תוס' שבת לט: ד"ה אלא פניו]: **לא** שש עשרה אמה. וא"ת והא אמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פג. ושם) גבי שלשה קנה קרקע וכמה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו וי"ל [ט] דהתם כשענפי האילן גדולים הרבה ויוצאין חוץ לשש עשרה אמה [ד] ואם תאמר קונה אילן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי ומ"ש ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידיה כדאמרינן בפרק השולח (גיטין דף מז: ושם) וליכא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דכקנין הגוף דמי בהשולח (שם דף מח.) ובהחובל (ב"ק דף פ. ושם) ואית ליה לקמן (דף פא.) דקונה אילן אחד [י] (אינו מביא וקורא) וי"ל דשאני התם שהקרקע קנוי לו עד זמן קבוע אבל הכא אם יתייבש מיד האילן אין לו בקרקע כלום אי נמי התם קרקע קנויה לו לכל דבר למשטח בה פירי ולמיזרע בה סילקא וירקא אבל גבי אילן אין לו אלא יניקה לבדה: **ובוידוי.** פי' בקונטרס דלא גרסינן ובוידוי דלא כתיב במעשר שני (שם) שום וידוי לא מארצך ולא מאדמה אשר נתת לי [ה] אע"ג דכתיב ביה וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו (דברים כו) לא שיהא לו לחלק אלא לכל ישראל ומיהו על כרחך אין וידוי בלא קרקע דתני עלה בירושלמי אף בוידוי ומכל מקום לא גרסינן ליה מדתני עלה בירושלמי מכלל דבמשנה ליתיה [כ] [ו]: **ולכתוב** עליה פרוזבול. אבל אמטלטלין אין כותבין פרוזבול מפני שיכול לכלותן והיא הלואה דלא שכיחא [ז] ועליך נקוב אע"פ שיכול לכלותו כותבין עליו פרוזבול דלא פלוג רבנן במקרקעי והא דכותבין אפילו על קרקע כל שהוא פי' רשב"ס בהשולח (גיטין דף לז. ד"ה אלא) משום דאין אונאה לקרקעות והוי כאילו יש לו משכון בכל ואין נראה דנהי דאין להן אונאה ביטול מקח ביתר מפלגא יש להן אלא היינו טעמא משום דגבי והדר גבי כמעשה דקטינא דאביי (כתובות דף נא:) דע"י כך ראוי לגבות כל חובו וכעניין זה איכא סוף פרק כל הגט (גיטין דף ל:) גבי המלוה מעות את הכהן כו' הניח מלא מחט גוזה מלא קורדוס: [ועי' תוס' גיטין לז. ד"ה אלא ותוספות קדושין כו: ד"ה ולכתוב]:

עין משפט נר מצוה

קב א ב מיי' פ"ד מהל' ביכורים הל' יג:

קג ג מיי' שם פ"ד הלכה ד:

קד ד מיי' שם פ"ב הלכה ט:

קה ה מיי' פ"ד מהל' מתנות עניים הל' ג:

קו ו מיי' פ"ט מהל' שמיטין הל' יט סמג לאוין רעא טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף כב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא כו' וי"ל דהתם בשענפי. עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה ואי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית סאה בשבילן עד עצרת כמה הוו: (ב) שם על העיגול רביע (פשו להו ז' מאה ושיתין ותמניא) תא"מ ונ"ב ר' משולם לא גרס לה: (ג) רש"י ד"ה וכמה מרובע וכו' דהשתא פשה ליה שיעורא דמתני': (ד) תוס' ד"ה הכי גרס ר"ת וכו' בספר אחד מפורש בגליון הספר וכו' עד שיהא רוחב החוט שני שלישי אמה: (ה) בא"ד הרי אורך התחתון פחות מן העליון:

מוסף רש"י

כמה מרובע יותר על העיגול רביע. דהא כל עיגול שרחבו אמה יש בו היקף שלש אמות כדתנן במתני' (ערובין יג:) ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות, אמה לכל רוח, נמצא מרובע יתר על העיגול רביע (שם יד:) והדברים נראים לעינים, דאילו אמה עגולה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת צריכה חוט ד' לסובבה, אמה לכל רוח (סוכה ח.). **קנה שני אילנות בתוך של חבירו.** דקי"ל (לקמן פא.) שלא קנה קרקע, הלכך אינו קורא, דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתת לי (גיטין מח.). **הא שלשה.** דקי"ל דקנה קרקע תחתיהן וביניהן כמלא אורה וסלו (שם). **וכותבין עליו פרוזבול.** דאמרינן במסכת גיטין (לז.) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע כל שהוא ללוה כותבין עליו פרוזבול אף מחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית, דכי תקון הלל פרוזבול אשיעבוד קרקעות תקון, דמלוה המלויה היא (קדושין כו:).

מוסף תוספות

א. שהיה יכול עוד עולא להוסיף על שיעורו ולומר אילן שהוא סמוך למצר חבירו תוך ט"ז אמה ושני שלישין גזלן הוא לפי. רשב"א. ב. ע' תוס' רי"ד שמבאר שיטה זו. ג. ואפילו מדוקיא, ואע"ג דמפרש לה סיפא בהדיא. רמב"ן. ד. עדיין יש לו חוץ להן כמלא אורה וסלו ואע"פ שיש תחתיהן של נופות ט"ז אמה, אבל מיהו אם אין תחת הנופות ט"ז אמה ה"נ דקנה מגזעו של אילן ט"ז אמה. תוס' רי"ד. ה. שאפי' מי שאין לו קרקע מעשר פירותיו ומתודה עליהן. רמב"ן. ו. כדברי רש"י ז"ל ולא מטעמיה. שם. ז. ומילתא דלא שכיחא לא עבדו רבנן תקנתא. תוס' קידושין כו:

רבינו גרשום

כמה הוו להו. כלומר עשר נטיעות הללו המפוזרות בכל בית סאה כשתחלק הבית סאה בשוה לאלו בין נטיעה לנטיעה: תרין אלפין וחמש מאה אמין. דקי"ל בית סאה הוי נ' על נ' אמה כדגמרי' מחצר [illegible] אמות נעשה אותן ד' רצועות שארכן ל"ב ורחבן חצי אמה ואותה אמה חמישית הנשארת חלוק אותה לד' רביעי אמה ויהיה [illegible] ביע חצי אמה אורך וחצי אמה רוחב ותן אלו ד' רבעין לד' הקרנות של רצועות למלאות הזויות והיינו דקאמר אכתי פש ליה [illegible] פלגא דאמתא דבציר חשבונו מחשבון ג' אילנות והיינו דלא דק עולא ולחומרא לא דק שמחייב להביא ביכורים בפחות [illegible] ור בריתא של ג' אילנות. והא דלא חשבינן ההוא שליש אמה משום דאי מרבעת לה להוסיפה על רצועות של חצי אמה לא [illegible] אפי' כחוט השער מש"ה לא חשיב ליה: מאי לאו. דקני קרקע כל שהוא וקשיא לעולא [illegible] דאילן הסמוך לתוך ט"ז אמה גזלן הוא: מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שני] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע [illegible] ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ז אמה קנה מן האחרון ועד [illegible]: ולכתוב עליה פרוזבול. היינו תקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה בשטר ולא מלוה [illegible] משכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמיך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

רבינו גרשום (המשך)

שהנטיעות קטנות והחורות לא צריך להו הרחקה כולי האי מש"ה סגי להו בר"ן הרחקה אבל באילן שאמר עולא בזקן שגדל כל צרכו קאמר דמינק ט"ז אמה מכל רוחותיו שעולה חשבונו בפשוט תתרכ"ד כדפרישית אלא מרישא ג' אילנות שכבר גדלו כל צרכן אפי' הן של ג' בני אדם ונוטעין בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין כמו שאם היו של אדם אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן שלא יקלקלו ר"ה שנכנס שביעית: כמה הוו להו לכל א' מהללו ג' אילנות ברצועות פשוטות תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אמין שזהו השליש של חשבון בית סאה שחשבנו למעלה כ"ה מאות משתכח דבין אילן לאילן תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא ואכתי נפיש ליה חשבון של עולא על האי חושבנא מאתן פחות ט'. ומשני עולא לא דק כלומר לא דקדק בדבר כל כך שהעמיד חשבון האילן על זה. ומקשי' אימור דאמרי' לא דק היכא דאיכא חומרא שאם שיה מחמיר והיה מצריכו בפחות משיעור זה להביא ביכורין אמרי' ליה אימור לא דק ומי אמרי' דצריך ט"ז אמה לכל רוח כדפרישית [illegible] דפחות מט"ז אמה שעולה חשבון לאלף וכ"ד אם נטע הוא אין מביאין ממנו ביכורין משום דקא יניק משדה חבירו והיינו קולא והוה ליה לעולא לעיין ולדקדק שלא יפטורו מביכורין אלא כדינו ומאי לקולא לא דק: מי סברת. דהא דקחשיב עולא ט"ז אמה לכל רוח דאמות מרובעות קאמר דאית להו מורשא דקרנתא בעגולא קא אמרי' דחשיב סביבות האילן ט"ז אמה בלא מורשא דקרנתא. ואכתי מקשה ליה למאי דבעי לתרוצי באמות עגולות מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע וכשתוציא הרביע מן אלף וכ"ד אמות לא משתייר לך אלא תשס"ח כיצד מח' מאות תשליך מאתים נשתיירו שש מאות ומאתים תוציא ג' הרי ד' מאות ונ' אמות עגולות ומכ"ד תשליך הרביע נשתיירו י"ח והותן י"ח מוסיף על ד' מאות ונ' הרי תשס"ח ואכתי אין מגיע חשבון של עולא לתמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא לפי שחשבון של עולא שכשחושב בעיגול הוא פוחת חצי אמה מכלל ד' רצועות של אמה מחשבון של תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא וכשתרצה להשוות חשבונו של עולא לחשבון זה צריך אתה להביא ד' רצועות של רוחב חצי אמה ואורך כל אחת ל"ב אמה של ס"ד ותשימם מבחוץ לאלו תשס"ח אמה עגולות תשים אותן ד' רצועות בריבוע ולא בעיגול ויבא החשבון שוה ומהיכן אתה נוטל אותן ס"ד אמה שאתה מחלק לד' רצועות של אורך ל"ב (אורך ל"ב) אמה ורוחב חצי אמה שאתה משים בריבוע מחוץ לעיגול זה מכאן אתה נוטלן לפי שחשבון תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא הוא עודף על ז' מאות וס"ח ששים וה' אמות ושליש אמה ומחשבון זה אינו חושב אותו שליש אמה שאינו דבר חשוב אלא ס"ה אמות חושב

א) נראה דצ"ל אבל לקולא לא דק מי אמרינן כיון דמצריך וכו'. ב) אולי צ"ל מכל ד' צדי האילן: